

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра всесвітньої історії

СИЛАБУС

нормативної навчальної дисципліни

Сучасна історія країн Центральної, Східної та Південної Європи

підготовки бакалавра

спеціальності: 014 Середня освіта (Історія)

освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія, правознавство»

Силабус навчальної дисципліни «Сучасна історія країн Центральної, Східної та Південної Європи» підготовки бакалавра галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта, 014.03 Історія, освітньо-професійна програма «Середня освіта. Історія, правознавство».

Розробник: Разиграєв Олег Володимирович, кандидат історичних наук, доцент

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри всесвітньої історії

протокол № ____ від _____ 2023 р.

Завідувач кафедри: _____ (Стрільчук Л.В.)

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма здобуття освіти

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка Спеціальність: 014 Середня освіта, 014.03 Історія Освітньо-професійна програма: Середня освіта. Історія, правознавство Освітній рівень: бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 4
ІНДЗ: є		Семестр 7
		Лекції 30 год.
		Практичні (семінарські) 24 год.
		Самостійна робота 58 год.
	Консультації 8 год.	
	Форма контролю: екзамен	
Мова навчання: українська		

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

ІІІ: Разиграєв Олег Володимирович

Науковий ступінь: кандидат історичних наук, доктор гуманістичних наук в галузі історії (PhD in History, Maria Curie-Skłodowska University, Poland)

Вчене звання: доцент

Посада: доцент кафедри всесвітньої історії

Контактна інформація: razygraev@ukr.net

Посилання на розклад <http://94.130.69.82/cgi-bin/timetable.cgi>

III. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

1. Анотація курсу. Силабус навчальної дисципліни «Сучасна історія країн Центральної, Східної та Південної Європи» підготовки бакалавра галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Історія), за освітньою програмою «Середня освіта. Історія, правознавство». Курсом передбачено вивчення історії країн та народів Центральної та Південної Європи у ХХ – на початку ХХІ століття, як от сучасних Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Албанії, Болгарії, Боснії і Герцеговини, Греції, Хорватії, Словенії, Сербії, Чорногорії, Румунії, Північної Македонії, а також країн та народів Східної Європи – Росії / СРСР і нових незалежних держав пострадянського простору. В межах курсу здобувачі вищої освіти працюватимуть над вивченням суспільно-політичних, соціально-економічних, міжнародних та цивілізаційних особливостей розвитку країн досліджуваного регіону. В

результаті опанування навчального матеріалу здобувачі вищої освіти насамперед повинні отримати цілісне уявлення про розвиток країн та народів Центральної, Східної та Південної Європи у XX – на початку XXI ст.

2. Перереквізити. Вивчення дисципліни «Сучасна історія країн Центральної, Східної та Південної Європи» базується на курсах, які здобувачі вищої освіти опанували на 3 році навчання, а саме: «Історія країн Центрально-Східної Європи середніх віків та нового часу» та «Історія країн Східної Європи середніх віків та нового часу».

3. Мета і завдання навчальної дисципліни.

Метою навчальної дисципліни «Сучасна історія країн Центральної, Східної та Південної Європи» є формування у здобувачів вищої освіти цілісного та об'єктивного уявлення про основні етапи та особливості розвитку регіону в новітню добу.

Основними **завданнями** під час вивчення дисципліни «Сучасна історія країн Центральної, Східної та Південної Європи» є:

- ознайомити здобувачів вищої освіти з розвитком досліджуваного регіону в період Великої війни;
- розглянути формування та розвиток незалежних держав в Центральній та Південній Європі в міжвоєнний час;
- вивчити суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток СРСР між двома світовими війнами;
- розглянути особливості розвитку регіону в роки Другої світової війни, а також геополітичні зміни у світі у повоєнний час та їх вплив на Центральну, Південну та Східну Європу;
- вивчити становлення, розвиток та падіння комуністичних режимів в Центральній та Південній Європі у другій половині XX ст.;
- проаналізувати суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток СРСР у 1945-1991 рр. та нових незалежних держав пострадянського простору;
- виявити основні тенденції розвитку країн Центральної, Південної та Східної Європи наприкінці XX – на початку XXI ст.

4. Результати навчання (компетентності)

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність до продуктивної професійної діяльності відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій, вимог педагогічної етики та викликів закладів освіти.

Загальні компетентності (ЗК):

1. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини і громадянина, реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
2. Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.
3. Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності;
4. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

5. Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей для досягнення спільної мети.
6. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності і підприємливості.
7. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Фахові компетентності (ФК):

1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
2. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності.
3. Здатність встановлювати взаємозв'язок між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.
4. Здатність орієнтуватися в історіографічних інтерпретаціях різних періодів та в різних контекстах.
5. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.
6. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; використовувати релевантні методи опрацювання історичних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін.
7. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати оцінювати політичні, економічні, культурні соціальні події та явища.
8. Здатність працювати з історичними, правничими текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв, презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.
9. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати індивідуальні професійні потреби.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю / бали
Змістовий модуль 1. Розвиток країн Центральної, Південної та Східної Європи у першій половині ХХ ст.						
Тема 1. Вступ. Предмет, завдання курсу, термінологія, історіографія.	4	2		2		***МК
Тема 2. Центральна, Південна та Східна Європа роки Великої війни (1914-1918)	10	2		8		***МК
Тема 3. Формування та розвиток незалежних держав в Центральній та Південній Європі в міжвоєнний час	15	4	8	4	1	*ПО, **ДС Мах. 12 балів + мах. 3 б. за доповнення
Тема 4. Росія / СРСР між двома світовими війнами	13	4	4	2	1	*ПО, **ДС Мах. 12 балів +

						мах. 3 б. за доповнення
Тема 5. Регіон в роки Другої світової війни	20	2		7	1	***МК
Усього за змістовий модуль 1	52	14	12	23	3	15 балів
Змістовий модуль 2. Розвиток країн Центральної, Південної та Східної Європи у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.						
Тема 1. Геополітичні зміни у світі після Другої світової війни та їх вплив на Центральну, Східну та Південну Європу.	5	2		2	1	***МК
Тема 2. Комуністичні режими в Центральній та Південній Європі: від формування до падіння	19	4	4	8	1	*ПО, **ДС Мах. 12 балів + мах. 3 б. за доповнення
Тема 3. СРСР у 1945–1991 рр.	19	4	4	8	1	*ПО, **ДС Мах. 12 балів + мах. 3 б. за доповнення
Тема 4. Центральна та Південна Європа у 90-х рр. ХХ ст. – на поч. ХХІ ст.	9	2		7	1	***МК
Тема 5. Російська Федерація у 1991-2020 рр.	4	2		5		***МК
Тема 6. Нові незалежні держави на пострадянському просторі	17	2	4	5	1	*ПО, **ДС Мах. 12 балів + мах. 3 б. за доповнення
Усього за змістовий модуль 2	68	16	12	35	5	15 б.
Види підсумкових робіт						
Модульна контрольна робота						2 * 30 б. (разом 60 б.)
ІНДЗ						10 б.
Всього годин / балів	120	30	24	58	8	100

*ПО – поточне опитування;

**ДС – дискусія

*** МК – модульна контрольна робота

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу по кожній темі та навчальної літератури з переліку рекомендованої викладачем літератури відповідно до структури освітнього компонента. Загалом, на самостійну роботу виділено 58 години.

Види (форми) індивідуальних науково-дослідних завдань (ІНДЗ)

Складовою частиною програми навчальної дисципліни є ІНДЗ, яка полягає у підготовці повідомлення (реферату) про використання новітніх підходів у вивченні однієї з тем курсу (на вибір здобувача вищої освіти) в закладах загальної середньої освіти (10-11 клас).

Загальні вимоги до виконання:

- індивідуальне завдання повинно мати творчий, дослідницький характер;
- виконується ІНДЗ з дотриманням усіх вимог до прикладних робіт.

Текст повинен бути надрукований на принтері через 1,5 міжрядкових інтервали на одному боці аркуша білого паперу формату А4. Шрифт Times New Roman, 14 пт. Текст розміщується на сторінці, яка обмежується полями: ліве – 25 мм, нижнє, верхнє – 20 мм, праве – 15 мм. За обсягом ІНДЗ має складати 15-20 сторінок. ІНДЗ починається з титульного аркуша, за ним розміщуються послідовно зміст ІНДЗ, основний текст, список використаних джерел (не менше 15).

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання здобувачів вищої освіти відбувається згідно [«Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки»](#) від 29.06.2022 р.

Під час вивчення курсу передбачена можливість визнання отриманої здобувачем вищої освіти неформальної освіти як оцінку з окремих тем згідно [«Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки»](#) від 29.06.2022 р.

Процес вивчення освітнього компонента здійснюється за умов дотримання здобувачами освіти та викладачем [«Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки»](#) від 30.10.2020 р.

Оцінювання роботи здобувача вищої освіти на практичних заняттях здійснюється за 12-ти бальною шкалою. Зокрема, доповідь – 0-12 балів, доповнення чи участь в дискусії – 1 бал (під час 1 заняття). Загалом, робота на практичних заняттях дає змогу отримати максимально 30 балів. Окрім того, здобувач вищої освіти має право підготувати ІНДЗ (максимальна оцінка 10 балів). В підсумку здобувач вищої освіти може отримати 40 балів за поточне оцінювання та 60 балів за виконання модульних контрольних робіт.

Пропущені заняття здобувач вищої освіти може відпрацювати шляхом підготовки конспекту семінарського заняття або проведення тематичної розмови з викладачем відповідно до графіку консультацій.

Схема розподілу балів

Поточний контроль (мах - 40 балів)		Модульний контроль (мах - 60 балів)		Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	МКР 1	МКР 2	
12 балів як середнє арифметичне. + 3 бали (за активність на практичних заняттях)	12 балів як середнє арифметичне +3 бали (за активність на практичних заняттях) + 10 балів ІНДЗ	30	30	100

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Формою підсумкового контролю є усний екзамен.

Максимальна оцінка – 60 балів.

Перелік питань до екзамену:

1. Лютнева революція 1917 р. в Росії.
2. Революційна криза та більшовицький переворот в Росії 1917 р.
3. Війни національних армій проти більшовиків: 1918-1921 рр.
4. Громадянська війна в Росії: 1918-1921 рр.
5. Встановлення одноосібного диктаторського режиму Й. Сталіна та його характеристика.
6. Індустріалізація в СРСР.
7. Колективізація в СРСР.
8. «Великий терор» 1936-1938 рр. в СРСР.
9. Зовнішня політика СРСР у 1920-ті - 1930-ті роки.
10. Пакт Молотова-Ріббентропа (1939 р.) на його вплив на міжнародні відносини.
11. Агресія СРСР проти суверенної польської держави (1939 р.). Включення Балтійських країн до СРСР.
12. СРСР у Другій світовій війні: основні етапи та їх зміст.
13. Політичний та економічний розвиток СРСР у 1945 – 1953 рр.
14. Хрущовська «відлига» та початок десталінізації радянського суспільства. Лібералізація суспільно-політичного життя
15. Ліквідація ГУЛАГу та проведення реабілітаційних заходів.
16. XX з'їзд КПРС на його вплив та суспільно-політичне життя країни (1956р.)
17. Спроби модернізації виконавчої влади, економіки та соціальної сфери у період правління М.Хрущова
18. Варшавський договір та посилення впливу СРСР на країни Центральної та Східної Європи.
19. СРСР у добу «застою» (1965-1984 рр.): загальна характеристика.
20. А. Сахаров та О. Солженіцин у дисидентському русі СРСР.
21. СРСР у добу «перебудови» (1984-1991): загальна характеристика.
22. Розпад СРСР та його причини.
23. Утворення СНД, його статутні засади та структура.
24. Відновлені та нові незалежні держави на пострадянському просторі: загальна характеристика
25. Російська Федерація у 1992-2020 рр.: соціально-економічні та політичні перетворення.
26. Соціально-економічне та політичне становище Молдови на сучасному етапі.
27. Розвиток Білорусі у 1991-2020 рр.
28. Прибалтика у другій половині XX ст. – на початку XXI ст.
29. Міжнародні суперечності та збройні локальні конфлікти на пострадянському просторі.
30. Європейська інтеграція країн Балтії: основні етапи.
31. Особливості суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку Польщі у міжвоєнний період.
32. Відродження незалежності Польщі та утвердження кордонів (1918-1922 рр.)
33. Політичний розвиток Польщі у 1918-1926 рр.
34. Авторитарний режим Ю. Пілсудського.
35. Національне питання в Другій Речі Посполитій.
36. Міжвоєнна Польща і «українське питання».
37. Революція 1918 року та утворення Угорської Радянської республіки.
38. Характеристика авторитарного режиму М. Хорті в Угорщині.
39. Особливості суспільно-політичного розвитку Чехословаччини у міжвоєнний період.
40. Чехословаччина: становлення незалежної держави та конституція 1920 р.
41. Соціально-економічний розвиток Чехословаччини у 1918-1939 рр.
42. Національне питання та зовнішня політика Чехословаччини у міжвоєнний період.
43. Міжвоєнна Чехословаччина і «українське питання».

44. Утворення та особливості суспільно-політичного розвитку Королівства сербів, хорватів і словенців.
45. Утвердження режиму І. Антонеску в Румунії.
46. Суспільно-політичний розвиток Румунії у міжвоєнний час.
47. Соціально-економічний розвиток Румунії у міжвоєнний час.
48. Міжвоєнна Румунія і «українське питання».
49. Албанія між двома світовими війнами: суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток.
50. Болгарія між двома світовими війнами: суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток.
51. Греція між двома світовими війнами: суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток.
52. Прибалтійські країни у першій половині ХХ ст.
53. Балкани у міжвоєнний час.
54. Рух опору в Центральній (Центрально-Східній) Європі в роки Другої світової війни.
55. Голокост в Центральній (Центрально-Східній) Європі в роки Другої світової війни.
56. Балтійські народи в роки Другої світової війни.
57. «Польське питання» в роки Другої світової війни. Катинь.
58. Центральна (Центрально-Східна) Європа в системі міжнародних відносин в роки Другої світової війни.
59. Ялтинська конференція та її вплив на Центральну (Центрально-Східну) Європу.
60. Геополітичні зміни у світі після Другої світової війни та їх вплив на Центральну (Центрально-Східну) та Східну Європу.
61. Проголошення Польської народної республіки та утвердження комуністичного режиму.
62. Суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток Польщі у 1950-1980-х рр. Кризи 1956 р. та 1980-1981 рр.
63. Суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток Чехословаччини у 1950-1960-х рр. «Празька весна» 1968 р.
64. Епоха Г. Гусака у Чехословаччині (1969-1989 рр.)
65. «Самоврядний соціалізм» Й. Броз Тіто.
66. Розпад Югославської федерації та його наслідки.
67. Революційні події Угорщини 1956 р.
68. Правління Я. Кадара в Угорщині (1956-1989 рр.).
69. Правління Н. Чаушеску в Румунії (1965-1989 рр.).
70. Оксамитові революції в Центральній-Східній Європі кінця 1980-х рр.: причини, передумови, особливості та наслідки.
71. Греція у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.: політичний розвиток та економіка.
72. Албанія у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.: політичний розвиток та економіка.
73. Чорногорія на сучасному етапі розвитку.
74. Північна Македонія на сучасному етапі розвитку.
75. Боснія і Герцеговина на сучасному етапі розвитку.
76. Особливості сучасного розвитку Словенії.
77. Особливості сучасного розвитку Словаччини.
78. Особливості сучасного розвитку Чехії.
79. Особливості сучасного розвитку Сербії.
80. Хорватія наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.: політичний розвиток та економіка.
81. Польща наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.: політичний розвиток та економіка.
82. Центральній-Східній Європі в контексті євроінтеграційних процесів (кінець ХХ –початок ХХІ ст.).

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексієвець Л.М. Новітня історія Польщі (1918–1939). Київ; Тернопіль, 2002.
2. Баран З., Кріль М. Історія Югославії. 1918–1990. Текст лекцій. Львів, 1997.
3. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від середньовіччя до сьогодення. Київ, 2004.
4. Вовканич І. І. Чехословаччина в 1945–1948 роках: Нарис історії перехідного періоду. Ужгород, 2000.
5. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі. Київ, 2008.
6. Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795-1990. Київ, 2007.
7. Дюррозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. Київ, 1995.
8. Славич Б. Історія Балкан ХХ століття. Київ, 2004.
9. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002.
10. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001.
11. Кені П. Карнавал революції: Центральна Європа 1989 року. Київ, 2006.
12. Кірсенко М.В. Греція на зорі сучасності. Київ, 1996.
13. Кірсенко М. Чеські землі в міжнародних відносинах Центральної Європи 1918–1920 років. Політико-дипломатична історія з доби становлення Чехословацької республіки. Київ, 1997.
14. Коротка історія Угорщини. Ніредьгаза, 1997.
15. Кріль М. Історія Словаччини. Львів, 2006.
16. Кріль М. Історія Центрально-Східної Європи (кінець ХХ – початок ХХ ст.). Київ, 2008.
17. Кріль М. Слов'янські країни наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.: трансформація суспільства. Дрогобич, 2008.
18. Кульчицький С. Російська революція 1917 року: Новий погляд. Київ, 2008.
19. Маля М. Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії 1917–1991. Київ, 2000.
20. Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ століття. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.. Львів, 2003.

21. Мицик Л. М. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–2007): навчальний посібник. Київ, 2008.
22. Орлова Т.В. Історія нових незалежних держав: Postsovieticum: навч. посіб. Київ, 2010.
23. Польша – нарис історії / За ред. В. Менджецького та Є. Брацисевича. – Варшава, 2015.
24. Разиграєв О.В. Польська державна поліція на Волині у 1919-1926 рр. Луцьк, 2011.
25. Разиграєв О.В. По обидва боки фронту. Громадські організації на Волині в роки Великої війни: 1914–1918 рр. Луцьк, 2018.
26. Ротшильд Дж. Східно-Центральна Європа між двома світовими війнами. Київ, 2001.
27. Ротшильд Д., Уїнгфілд Н. Повернення до різноманітності: політична історія Східно-Центральної Європи після Другої світової війни Київ, 2004.
28. Сервіс Р. Товариші. Комунізм: світова історія. Київ, 2012.
29. Снайдер Т. Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталіним. Київ, 2011.
30. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569–1999. Київ, 2012.
31. Снайдер Т. Чорна земля. Голокост як історія і застереження. Київ, 2017.
32. Сулея В. Юзеф Підсудський. Київ, 2018.
33. Тисменяну В. Поворот у політиці: Східна Європа від Сталіна до Гавела. Київ, 2003.
34. Чорній В.П. Історія Болгарії. Львів, 2007.
35. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття: підручник для вищих навчальних закладів. Київ, 2005.
36. Яровий В.І. Історія західних і південних слов'ян у XX столітті. Курс лекцій. Київ, 1996.
37. Яровий В.І. Новітня історія країн Східної Європи. 40-90-ті роки XX ст. Київ, 1997.
38. Brzoza Cz., Sowa A. Historia Polski 1918–1945. Kraków, 2007.
39. Mędrzecki W. Kresowy kalejdoskop. Wędrowki przez Ziemię Wschodnie Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939. Kraków, 2018.
40. Razyhrayev O. Policja Państwowa w województwie wołyńskim w okresie międzywojennym. Warszawa, 2019.
41. Zarnowski J., Społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej 1918-1939. Warszawa, 1973.